

Auditin aparılması üzrə proqram təminatının hazırlanması barədə

H E S A B A T

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası Şurasının 2022-ci il 24 noyabr tarixli 350/1 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Auditorlar Palatasının və Palata Şurasının 2023-cü il üzrə İş Planının 2.10-cu "Auditin aparılması üzrə proqram təminatının hazırlanması" bəndinin icrasına dair Auditin innovativ inkişafı, operativ tənzimləmə və keyfiyyətin idarə edilməsi idarəsi auditorlar və mühasiblər üçün bir sıra proqram təminatları öyrənmiş, onların xüsusiyyətlərini, müsbət və mənfi cəhətlərini təhlil etmiş və yerli auditorlar üçün ən uyğun variantı müəyyən etmişdir. Proqram təminatı layihəsi və xüsusilə onun funksionallığı proqramçılarla müzakirə olunmuş, proqram interfeysilə bağlı isə dizaynerlə məsləhətləşilmişdir. Qeyd edək ki, layihənin mövcud üç proqram təminatına - Case Ware Working Papers, Audit XP Professional və 4auditor.com-a əsaslanaraq hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur.

Proqramların öyrənilməsi və təhlili zamanı müxtəlif müsbət və mənfi cəhətlər müəyyən edilmişdir. Onlar aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

Üstünlüklər	Çatışmazlıqlar
Uzaqdan işləmək bacarığının olması;	Qiymətinin baha olması;
İstifadəçiyə audit aparmağa kömək edəcək alətlərin köməyi ilə auditin vaxtının azaldılması;	Dil baryerinin olması;
Rəqəmsal məlumatlarla işləyərək mexaniki xəta riskinin minimuma endirilməsi;	Bəzi proqram təminatının həyata keçirilməsi üçün əhəmiyyətli səy və resursların, habelə işçilərin təliminin tələb oluna bilməsi;
Real vaxt siqnallarının olması;	Qəzalar və ya proqram təminatı ilə bağlı problemlər olduqda, auditorların developer dəstəyindən asılı ola bilməsi;
Standart hesabatların geniş kitabxanası və qabaqcıl hesabatlar yaratmaq imkanının olması;	Proqram təminatının daimi yenilənmə tələb etməsi, bu səbəbdən də əlavə resurslar və vaxtın tələb edilməsi;
Audit məlumatlarının uzunmüddətli saxlanması;	Yeni proqram təminatının tətbiqi iş proseslərində dəyişikliklər tələb edə bilməsi və bu səbəbdən heyətin

	müqavimətinə səbəb ola bilməsi;
Analitik hesabatlar yaratmaq bacarığının olması;	Bəzi proqram təminatlarının biryönümlü (daxili audit üçün) işləməsi;
Proqram mühasibat uçotu məlumat bazasının məlumatlarını yoxlanılan təşkilatın maliyyə hesabatlarının məlumatları ilə müqayisə etmək üçün daxili alqoritmə malikdir. Audit keyfiyyətinə nəzarət metodologiyası, analitik prosedurlar və maliyyə təhlili bloku daxildir;	Proqram təminatına həddən artıq etibar etmək, avtomatlaşdırılmış vasitələrin nəzərdən qaçıra biləcəyi qeyri-adi nümunələri və ya potensial saxtakarlığı müəyyən etmək üçün audit zamanı vacib olan tənqidi düşüncə və insan mühakiməsinin olmamasına səbəb ola bilər.
Müəssisənin bir sıra dövrlər üzrə istehsal-maliyyə fəaliyyətinin dinamikasında ətraflı təhlilinin aparılması;	Həssas audit məlumatlarının rəqəmsal şəkildə saxlanması kibertəhlükəsizliklə bağlı narahatlıqları artırır. Auditorlar proqram təminatının icazəsiz girişdən qorunması üçün etibarlı təhlükəsizlik tədbirlərinə malik olmasını təmin etməlidirlər.

Tələb olunan proqramın müəyyən edilməsi və hansı proqram təminatının auditor üçün uyğun olduğunu müəyyən etmək məqsədilə, ilk növbədə aşağıdakı məqamlara qərar verilməlidir:

- 1) Müstəqil auditorun (auditor təşkilatının) işçilərinin sayı;
Auditorun satın alacağı paketi müəyyən etmək üçün işçilərin sayını müəyyən etmək lazımdır.
- 2) Yoxlanılan subyektin işçilərinin orta arifmetik sayı;
Bütün auditor subyektləri haqqında tam təsəvvür əldə etmək və proqramda nəzərdə tutulan iş haqqında aydın təsəvvür əldə etmək üçün yoxlanılan obyektin işçilərinin sayının orta hesabının müəyyən edilməsi tələb olunur.
- 3) İşçilərin potensialı;
Rəqəmsal texnologiyalar sahəsində işçilərin potensialı onların işçi qüvvəsinin mənzərəsini və proqram təminatını almaq və ya gələcəkdə ona uyğunlaşmaq üçün mövcud işçi qüvvəsini hazırlamaq qabiliyyətini aydınlaşdırmaq üçün tələb olunur.
- 4) Müstəqil auditorun (auditor təşkilatının) maliyyə resursları;

Bu maddə proqram təminatının bahalı və ya bir qədər ucuz versiyasını almaq imkanını təklif edir, əks halda təşkilat böyük itkilərə məruz qala bilər.

5) İşçilərin audit sahəsində bilikləri;

Bu audit proqramlarının əksəriyyətindən tam istifadə etmək üçün audit, mühasibat uçotu və maliyyə sahəsində yaxşı səviyyədə bilik tələb olunur, əks halda işçilər fiziki olaraq onları sistemdə toplaya bilməyəcəklər.

6) İşin həcmi;

Bu element bu proqramlarda gözlənilən işin həcmi müəyyən etmək üçün tələb olunur ki, bu da sonradan buludun tutumunu və ya mövcud serverin (sabit disk) yaddaşını müəyyən etməyə kömək edəcəkdir.

7) İşin mürəkkəblik səviyyəsi.

Üstəlik olaraq proqram təminatında müqavilənin və rəyin hazırlanması prosesi avtomatlaşdırılacaq və auditor tərəfindən daxil olunan məlumatlar sistem tərəfindən emal olunaraq istifadəçiyə hazır nümunə forması şəklində təqdim ediləcəkdir.

Auditin bütün proseslərinin əks olunması sistem üzərindən nəzərdə tutulur və həmin proseslər Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun olaraq sistemdə göstəriləcəkdir.

Əlavə olaraq Auditorlar Palatası Şurasının 2023-cü il 08 fevral tarixli 353/3 nömrəli qərarı ilə Auditin innovativ inkişafı, operativ tənzimləmə və keyfiyyətin idarə edilməsi idarəsi tərəfindən "Mühasibat uçotu və auditin rəqəmsallaşdırılması üzrə metodik vəsait" və "Mühasibat uçotu və audit üzrə proqram təminatları" barədə tövsiyələr və məlumat bəyənilmişdir və Palatanın rəsmi internet saytında hər ikisinin yerləşdirilməsi təmin edilmişdir. Həmin materiallar bu hesabatla əlavə olaraq təqdim edilir.

Gələn il artıq proqram təminatının yaradılması ilə əlaqədar texniki tapşırıqın hazırlanması planlaşdırılır və 2025-ci ilin əvvəli onun tətbiqi ilə əlaqədar proqramçılara müvafiq tapşırıqların verilməsi gözlənilir.

**Auditin innovativ inkişafı, operativ
tənzimləmə və keyfiyyətin idarə edilməsi
idarəsinin rəisi**

Qoşqar Əhmədov